

3. Салавей Алесь. Нятуская краса. Нью-Ёрк— Мэльбурн: Беларускі інстытут навукі й мастацтва, 1982.— С. 12—222.
4. Сербантовіч А. Жаваранак у зеніце.— Мінск: Маст. літ., 1989.— С. 276—334.
5. Суднік С. Наш Грунвальд // Полымя.— 1992.— № 4.— С. 9—11.
6. Шах С. Помню пра жыццё: Вянок санетаў // Маладосць.— 1997.— № 11.— С. 29—36.

УДК 808.26.-316:573.6

В. М. Гусева, выкладчык

ПРАДУКТЫЎНЫЯ ТЫПЫ ЎТВАРЭННЯ БІАХІМІЧНАЙ І БІЯТЭХНАЛАГІЧНАЙ ТЭРМІНАЛОГІІ

In article the most productive types of education of a biochemical terminology are considered, use in formation of the basic morphological means is analyzed.

На сучасным этапе развіцця беларускай мовы востра стаіць пытанне распрацоўкі беларускай тэрміналогіі. Сёння пашыраюцца функцыі беларускай мовы, яна выкарыстоўваецца ў сферах навукі, у вышэйшых і сярэдніх навучальных установах, у справаходстве, у сродках інфармацыі і інш. У сучасных умовах, калі развіццё навукі і тэхнікі ідзе надзвычай хуткімі тэмпамі, калі вялікае значэнне набывае міжнароднае навуковае супрацоўніцтва і абмен інфармацыяй, праблема распрацоўкі і упарадкавання тэрміналогіі набывае асаблівую актуальнасць. Перш за ўсё гэта датычыцца тэрміналогіі навукова-тэхнічнай, якая патрабуе значнай тэарэтычнай і практычнай работы ў напрамку упарадкавання і сістэматызацыі.

Пры распрацоўцы тэрмінаў актыўна выкарыстоўваюцца ўсе спосабы словаўтварэння беларускай мовы: семантычны, сінтаксічны і марфалагічны. Асабліва важнае месца займае марфалагічнае словаўтварэнне, на якім мы спынімся больш падрабозна.

Самую вялікую частку навукова-тэхнічных тэрмінаў складаюць тэрміны-назоўнікі, якія маюць прадметнае і працэсуальнае значэнне. Прааналізаваўшы найбольш ужывальныя біяхімічныя і біятэхналагічныя тэрміны, мы вылучылі шэраг прадуктыўных тыпаў тэрмінаўтварэння. Коротка разгледзім некаторыя.

Тэрміны з суфіксам **-нн-е, -анн-е, -энн-е** ўтвараюцца ад асноў дзеясловаў і маюць працэсуальнае значэнне: *апраменьванне, браджэнне, выпарванне, дазіраванне, культываванне, спажыванне, харчаванне*. Аналагічны тып тэрмінаўтварэння шырока распаўсюджаны ў рускай мове.

Тэрміны з суфіксам **-ацый-а (-яцый-а, -ізацый-а)**: *актывацыя, крышталізацыя, лакалізацыя, мутацыя, рэгуляцыя, ферментацыя, цыркуляцыя*. Гэта вельмі прадуктыўны тэрмінаўтваральны тып у беларускай і рускай тэрміналогіі. Тэрміны з такімі суфіксамі служаць для намінацыі працэсаў. Утвараюцца ад іншамовных дзеясловаў і назоўнікаў.

Тэрміны з суфіксам **-асць-** утвараюцца ад прыметнікаў і служаць для намінацыі адцягненых паняццяў, якасцяў: *абарачальнасць, адчувальнасць, вільготнасць, пранікальнасць, растваральнасць, сумяшчальнасць*.

Тэрміны з суфіксам **-к-а**: *апрацоўка, афарбоўка, рэгуляцыя*. Аддзяяслоўныя тэрміны з працэсуальным значэннем. Утвараюцца ад незапозычаных і запозычаных дзеясловаў. Гэты тып выяўляецца не толькі ў навукова-тэхнічным, але і ў агульнаўжывальным словаўтварэнні.

Тэрміны з суфіксам **-нік**, **-льнік** утвараюцца ад асноў дзеясловаў і маюць прадметнае значэнне: *вызначальнік*, *вымяральнік*, *выпарнік*, *змяшальнік*, *праваднік*, *фарбавальнік*. Такія тэрміны звычайна служаць для намінацыі прадметаў па іх уласцівасцях ці функцыянальным прызначэнні. Трэба зазначыць, што ў біяхімічнай і біятэхналагічнай тэрміналогіі больш выкарыстоўваюцца формы з суфіксам **-льнік**. У рускай тэрміналогіі ім адпавядаюць формы на **-тель**, параўн.: бел. *паскаральнік* — рус. *ускоритель*; бел. *сілкавальнік* — рус. *питатель*; бел. *узбуджальнік* — рус. *возбудитель*.

Гэта адзін з распаўсюджаных і прадуктыўных тыпаў тэрмінаўтварэння.

Тэрміны з суфіксам **-ат** утвараюцца ад запазычаных дзеясловаў на **-аваць**, **-іраваць**, прычым суфіксы **-ава-**, **-ірава-** адсякаюцца. Гэтыя тэрміны служаць для намінацыі прадметаў, якія з'яўляюцца аб'ектам ці вынікам дзеяння: *кандэнсат* — *кандэнсаваць*, *гідралізат* — *гідралізаваць*, *фільтрат* — *фільтраваць*.

Тэрміны з суфіксам **-атар** утвораны ад дзеясловаў і назоўнікаў, звычайна абазначаюць прыборы, прылады, прыстасаванні: *ферментатар*, *аналізатар*, *кандэнсатар*, *актывізатар*.

Прэфіксальны спосаб выкарыстоўваецца параўнальна рэдка. Выключэнне складаюць формы з наступнымі прэфіксамі іншамоўнага паходжання:

анты-: *антыген*, *антыцелы*, *антисептик*. Служаць для намінацыі супрацьлегла таму, што названа ўтваральным словам.

дэз- (**дэ-**): *дэзінтэграцыя*, *дэпарафінізацыя*. Называюць працэсы, супрацьлеглыя тым, што названы ўтваральным словам.

рэ-: *рэактывацыя*, *рэкамбінацыя*. Служаць для намінацыі паўторных працэсаў і абазначэння працэсаў, супрацьлеглых таму, што названа ўтваральным словам.

Тэрміны з прэфіксам **звыш-** абазначаюць з'явы, якія маюць больш высокія якасці, чым тыя, што названы ўтваральным словам: *звышпрадуцэнт*, *звышспіралізацыя*.

Шырока выкарыстоўваецца ў сучаснай біяхімічнай тэрміналогіі суфіксальна-прэфіксальны спосаб словаўтварэння, асабліва формы з прэфіксамі **ад-**, **вы-**, **з-**, **за-**, **па-**, **пад-** і нулём суфікса: *адбор*, *выкіды*, *зрээ*, *падлік*, *пасеў*. Такія тэрміны звычайна абазначаюць працэсы і вынік дзеяння.

Вельмі прадуктыўнымі з'яўляюцца такія спосабы тэрмінаўтварэння, як асноваскладанне і складанасуфіксальны.

Вылучым наступныя тэрмінаўтваральныя тыпы:

1) злучэнне асновы назоўніка з назоўнікам пры дапамозе інтэрфікса **-а-(я)**: *бактэрыяфаг*, *водазабеспячэнне*, *генатып*, *жыццяздольнасць*, *металаёмістасць*, *пенаўтварэнне*;

2) злучэнне звязанай асновы (звычайна інтэрнацыянальнай) з назоўнікам: *біягенез*, *біямаса*, *мікраарганізм*, *макрамалекула*, *полімерызацыя*, *поліцукрыды*, *фотасінтэз*;

3) злучэнне назоўніка (простага ці складанага) са звязаным апорным кампанентам: *мікраскоп*, *палімер*, *ультратэрмастат*, *спектрафотометр*.

Сярод тэрмінаў, утвораных складанасуфіксальным спосабам, большую частку складаюць формы з суфіксам **-нік**: *кроплеаддзяляльнік*, *цеплаабменнік*. Такія тэрміны абазначаюць прыборы і прыстасаванні. Першая аснова назоўнікавая, яна канкрэтызуе дзеянне, абазначанае другой, дзеяслоўнай асновай.

Такім чынам, найбольш прадуктыўным з марфалагічных тыпаў тэрмінаўтварэння з'яўляецца суфіксальны, прычым біяхімічныя тэрміны ўтвараюцца з дапамогай тых ці іншых суфіксаў як ад агульнаўжывальных слоў (*адчувальнасць*, *фарбавальнік*), так і ад

ужо існуючых тэрмінаў (*фільтрат, ферментацыя*). Другім прадуктыўным тыпам з'яўляецца асноваскладанне. Вялікую частку тэрмінаў такога словаўтваральнага тыпу складаюць назоўнікі са звязаным кампанентам інтэрнацыянальнага характару.

ЛІТАРАТУРА

1. Антанюк Л. А. Беларуская навуковая тэрміналогія.— Мн.: Навука і тэхніка, 1987.
2. Биотехнологическая терминология. Русско-белорусский словарь. Беларуская-рускі слоўнік / Н. В. Гриц, Н. А. Белясова и др.— Мн.: БГТУ, 1995.
3. Тэорыя і практыка беларускай тэрміналогіі / Г. У. Арашонкава, А. М. Булыка, У. В. Люшцік, А. І. Падлужны— Мн.: Бел. навука, 1999.

УДК 378.147

Е. В. Князева, соискатель

ПЕРСПЕКТИВЫ И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ МЕТОДОВ ПРЕПОДАВАНИЯ ПЕДАГОГИКИ В ТЕХНИЧЕСКОМ ВУЗЕ

Last time training is changing under influence of the global educational tendency. Today urgent task of the pedagogic science is making of the adaptive methodical developments based on the combination of the international pedagogic experience and native tradition of higher and secondary school.

Высшая школа во всем мире становится все более массовой и востребованной обществом и государством. В первую очередь это связано с широким распространением высокоточных и наукоемких технологий в современном производстве, что требует подготовки высококвалифицированных кадров.

Эти объективные реальности не могли не затронуть систему высшего и среднего образования в Республике Беларусь. Проиллюстрировать это можно на примере перемен, которые произошли в нашем вузе. С 1993 года в БГТУ было открыто 3 новых факультета и 14 специальностей. Последняя из них (с 1999 года) — профессиональное обучение, где готовят квалифицированных инженеров-педагогов. Таким образом, рост числа студентов в университете произошел не экстенсивным путем увеличения приема абитуриентов на старые специальности, а путем интенсивной и динамичной перестройки всего учебного процесса в университете: открытия новых факультетов, кафедр, учебных лабораторий, значительной компьютеризации учебного процесса, перехода на многоуровневую систему подготовки специалистов высшей школы (бакалавров, магистров, кандидатов наук, докторов наук).

Руководством и педколлективом университета была проведена и продолжает осуществляться очень большая организационная и учебно-методическая работа, непосредственными исполнителями которой являются высококвалифицированные научные и педагогические кадры университета.

В то же время очевидно, что при таких кардинальных преобразованиях соответственно изменяются и цели профессиональной подготовки, смещаясь с реализации знающей модели специалиста на формирование творческой, компетентной и самостоятельно действующей личности.

Тем не менее темпы внедрения новых эффективных методов преподавания не успевают за динамикой перестроечных процессов высшей школы. Поэтому вопросы современных методов преподавания педагогики в техническом вузе на сегодняшний день